Rav Yossi Goldin
OU Israel/Nitzanim
Tishrei/October 2026

Birkot HaShachar Part One-

The Nature of Birkot Hashachar

I. Introduction

1. תלמוד בבלי מסכת ברכות דף ס עמוד ב (פרק ט - הרואה)

כי מתער, אומר: 'אלהי, נשמה שנתת בי טהורה'...כי שמע קול תרנגולא, לימא: 'ברוך אשר נתן לשכוי בינה להבחין בין יום ובין לילה'. כי פתח עיניה, לימא: 'ברוך פוקח עורים'. כי תריץ ויתיב, לימא: 'ברוך מתיר אסורים'. כי לביש, לימא: 'ברוך מלביש ערומים'. כי זקיף, לימא: 'ברוך זוקף כפופים'. כי נחית לארעא, לימא: 'ברוך רוקע הארץ על המים'. כי מסגי, לימא: 'ברוך המכין מצעדי גבר'. כי סיים מסאניה, לימא: 'ברוך שעשה לי כל צרכי'. כי אסר המייניה, לימא: 'ברוך אוזר ישראל בגבורה'. כי פריס סודרא על רישיה, לימא: 'ברוך עוטר ישראל בתפארה'. כי מעטף בציצית, לימא: 'ברוך אשר קדשנו במצותיו וצונו להתעטף בציצית'. כי מנח תפילין אדרעיה, לימא: 'ברוך אשר קדשנו במצותיו וצונו להניח תפילין'. ארישיה, לימא: 'ברוך אשר קדשנו במצותיו וצונו על מצות תפילין'. כי משי ידיה, לימא: 'ברוך אשר קדשנו במצותיו וצונו על נטילת ידים'. כי משי אפיה, לימא: 'ברוך המעביר חבלי שינה מעיני ותנומה מעפעפי, ויהי רצון מלפניך ה' אלהי שתרגילני בתורתך ודבקני במצותיך, ואל תביאני לא לידי חטא ולא לידי עון ולא לידי נסיון ולא לידי בזיון, וכוף את יצרי להשתעבד לך, ורחקני מאדם רע ומחבר רע, ודבקני ביצר טוב ובחבר טוב בעולמך, ותנני היום ובכל יום לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל רואי, ותגמלני חסדים טובים, ברוך אתה ה' גומל חסדים טובים לעמו ישראל".

2. משנה ברורה סימן מו

(א) כשיעור וכו' – כל הברכות האלו הוא משום דאסור לו לאדם ליהנות מן העוה"ז בלי ברכה וכל הנהנה מן העוה"ז בלי ברכה כאילו מעל. דרמו קראי אהדדי כתיב "לה' הארץ ומלואה" וכתיב "והארץ נתן לבני אדם" ותירצו ל"ק כאן קודם ברכה כאן לאחר ברכה ר"ל קודם ברכה היא לד' ואסורים לך כהקדש שהוא לה' ואחר הברכה הותר הכל לבני אדם וא"כ כיון שקודם הברכה היא לד' הרי הכל קודש לד' ויש בה מעילה אם נהנה ממנו כמו בתרומה שהיא קודש לפיכך תקנו חכמינו ז"ל ברכה על כל דבר ודבר מהנהגת העולם שהאדם נהנה ממנו:

3. פניני הלכה, תפילה ט׳:א׳

שגרת החיים שׂוחקת בדרך כלל את תשומת הלב שלנו לכל הטובה שהקב"ה משפיע עלינו, ובעקבות כפיות הטובה הזו אף הברכה היומיומית שהקב"ה מעניק לאדם אינה משמחת אותו, וחייו נעשים משעממים וריקנים, והוא מחפש תאוות שונות להפגת צערו. כדי שלא נהיה כפויי טובה תקנו לנו חכמים את ברכות השחר, שבהם נודה לבוראנו על כל הדברים הגדולים והקטנים שעל ידם אנו יכולים לתפקד בעולם. ומתוך הכרת התודה לה', אנו זוכים להתבונן על העולם במבט עשיר ומלא; אנו לומדים שלכל דבר בחיינו יש ערך אלוקי, ומתעורר בנו חשק לפעול טוב ביום החדש.

II. What Type of Brachot Are They?

4. רמב"ם הלכות תפילה ונשיאת כפים פרק ז

Rav Yossi Goldin
OU Israel/Nitzanim
Tishrei/October 2026

הלכה ד- כששומע קול התרנגולים מברך 'ברוך אתה יי' אלהינו מלך העולם הנותן לשכוי בינה להבחין בין יום ובין לילה', כשלובש בגדיו מברך 'ברוך אתה יי' אלהינו מלך העולם מלביש ערומים', כשמניח סדינו על ראשו מברך 'ברוך אתה יי' אלהינו מלך העולם עוטר ישראל בתפארה', כשמעביר ידיו על עיניו מברך 'פוקח עורים', כשישב על מטתו מברך 'מתיר אסורים', כשמוריד רגליו מן המטה ומניחם על גבי קרקע מברך 'רוקע הארץ על המים', כשעומד מברך 'זוקף כפופים', כשנוטל ידיו מברך 'אשר קדשנו במצותיו וצונו על נטילת ידים, כשרוחץ פניו מברך 'ברוך אתה יי' אלהינו מלך העולם המעביר חבלי שינה מעיני ותנומה מעפעפי...ברוך אתה יי' גומל חסדים טובים'.

הלכה ו- כשחוגר חגורו מברך 'אוזר ישראל בגבורה', כשלובש נעליו מברך 'שעשית לי כל צרכי', כשמהלך לצאת לדרך מברך 'המכין מצעדי גבר', ומברך אדם בכל יום 'ברוך אתה יי' אלהינו מלך העולם שלא עשני גוי', 'ברוך אתה יי' אלהינו מלך העולם שלא עשני אשה', 'ברוך אתה יי' אלהינו מלך העולם שלא עשני ו עבד'.

הלכה ז-שמנה עשר ברכות אלו אין להם סדר אלא מברך כל אחת מהן על דבר שהברכה בשבילו בשעתו, כיצד הרי שחגר חגורו והוא על מטתו 'מברך אוזר ישראל בגבורה', שמע קול התרנגול מברך 'הנותן לשכוי בינה', וכל ברכה מהן שלא נתחייב בה אינו מברך אותה.

הלכה ח-כיצד לן בכסותו אינו מברך כשעומד 'מלביש ערומים', הלך יחף אינו מברך 'שעשית לי כל צרכי', ביום הכפורים ובתשעה באב שאין שם רחיצה אינו מברך נטילת ידים ולא 'המעביר חבלי שינה', אם לא נכנס לבית הכסא אינו מברך 'אשר יצר את האדם', וכן שאר ברכות אלו.

הלכה ט-נהגו העם ברוב ערינו לברך ברכות אלו זו אחר זו בבית הכנסת בין נתחייבו בהן בין לא נתחייבו בהן וטעות הוא ואין ראוי לעשות כן ולא יברך ברכה אלא אם כן נתחייב בה.

5. ספר כלבו סימן א

ויש מי שאומר שמברכין אותן בין נתחייב בהן בין לא נתחייב לפי שהן להודות ולשבח לשם ועל חדוש מעשה בראשית, אך הר"ם ז"ל כתב שאין ראוי לאמרן על הסדר לפי שפעמים שאין אדם חייב בהם..אמנם פשט המנהג בכל הארצות האלו לאמרן על הסדר, וכן הנהיגו רב נטרונאי ורב עמרם ושאר הגאונים לסדר את כלם אפילו לא עשה המעשה, שלא על עצמו בלבד הוא מברך אלא על כל העולם מברך את השם שעשה כל הטובות והחסדים האלו תמיד לכל...[1]

6. חדושי הרמב"ן מסכת פסחים דף ז עמוד ב

והא דאמר שמואל כל המצות כלן מברך עליהן עובר לעשייתן כלל גדול הוא...

והוי יודע שלא כלל שמואל כאן אלא כל המצות כולן, אבל שאר ברכות ברכת הנהנין ודאי קודם שיהנה מהן, שאסור ליהנות מן העוה"ז בלא ברכה כדאיתא בברכות (ל"ה א'), ואם ברכת השבח הם כגון אותם שבפרק הרואה ודאי לאו עובר לעשייתן מברכין אותן אלא לאחר מכאן, שאין ראוי לומר כשיתקרב לראות הים הגדול יהא עוצם עיניו ומברך ורואה אלא רואה ומברך וכן בכולן, ולפיכך נהגו לסדר סדר ברכות של

[1] The **Meiri** Brachos 60b says the same thing as well

Rav Yossi Goldin
OU Israel/Nitzanim
Tishrei/October 2026

שחרית בבית הכנסת, שאע"פ שישמע התרנגול בחצי הלילה מברך עליו בשחר, דכיון דלאחר כן מברך לא נתנו בהם חכמים שיעור תכיפה.

ומיהו בירושלמי אמרו במס' ברכות גבי ברקים היה יושב בבית הכסא או בבית ספקלריא אם יכול הוא לצאת ולברך בתוך כדי דבור יצא ואם לאו לא יצא, נראה מזה שאין ברכת השבח אלא בתוך כדי דבור של ראיה ושמיעה, ועוד נ"ל שסדר ברכות הללו של שחרית ברכות שבח הן על נוהג העולם ואפי' לא שמע שכוי מברך עליו וכן בכולן, וכן נהגו ומנהג ישראל תורה היא...

7. <u>תוספות מסכת ברכות דף ס עמוד ב</u>

<u>כי שמע קול תרנגולא אומר ברוך שנתן לשכוי בינה להבחין</u> - והוא הדין אפילו כי לא שמע דאין ברכה זו אלא להבחנה על הנאת האורה שתרנגול מבחין והוא נהנה מן האור.

<u>כי פריס סודרא על רישיה</u> - וה"ה לכל כובע ולכל כסוי ודוקא כשנהנה אבל אם אינו נהנה כגון שהוא שוכב על מטתו לא יברך לא זו ולא מלביש ערומים ולא ברכות כיוצא בהן כיון שלא נהנה כדמשמע בפרק שלישי דמגילה (דף כד:) גבי מי שלא ראה מאורות מימיו דכולי עלמא בעי שיהנה מן האורה.

8. <u>טור אורח חיים הלכות ברכות השחר ושאר ברכות סימן מו</u>

וכל הברכות שהן על סדור העולם והנהגתו כגון אלהי נשמה והנותן לשכוי ורוקע הארץ על המים והמכין מצעדי גבר אין לחסר מהם אפילו לא שמע קול תרנגול או לא הלך על הארץ אבל אותם שהם על הנאותיו לא יברך אם לא נהנה כג) כגון ששוכב על מטתו ואינו לא לובש ולא אוזר ולא עוטף אין לו לברך

9. <u>רא"ש מסכת ברכות פרק ט</u>

התקינו ברכה זו לאומרה בשמיעת קול התרנגול ומיהו אם לא שמע קול התרנגול יכול לברך ברכה זו שאינה אלא הודאה למקום שנתן לנו בינה והבנה וברא לנו כל צרכינו דאף אם ישן אדם בבית אפל יבחין ביאת היום ע"י קול התרנגול...

כל הנך ברכות שהן להנאתו כמו מלבוש ערומים ועוטר (את) ישראל ושעשית לי כל צרכי אם אין נהנה מהם כגון ששכב על מטתו ערום אינו מברך אותם והאידנא נהגו לברך אלו הברכות על הסדר אחר שנטל ידיו דכל זמן שאין ידיו נקיות אין לברכן והא דאמרינן (פסחים ז ב) כל הברכות כולן מברכים עליהם עובר לעשייתן היינו ברכת המצות שאומר בהן וצונו צריך לברך להקדוש ברוך הוא תחלה על מה שצונו וקרבנו לעבודתו אבל ברכה של הודאה ושבח כגון אלו יכול לברך אחר כן.

III. <u>Nafka Mina- When Should We Say Them?</u>

10. <u>בית יוסף אורח חיים סימן מו</u>

והרמב"ם קרא תגר על המנהג שכתב בפ"ז מהלכות תפלה (ה"ט) נהגו העם ברוב ערינו לברך ברכות אלו זו אחר זו בבית הכנסת בין נתחייבו בהם בין לא נתחייבו בהם וטעות הוא ואין ראוי לעשות כן ולא יברך ברכה אלא אם כן נתחייב בה עכ"ל ונראה שדעתו לומר שהמנהג הזה טעות משני פנים האחד מפני שאין ראוי לעשות כן לברכן אחר שעבר זמנן אלא כל ברכה וברכה יברך בזמנה האמור בגמרא. השני שהם מברכין אותם בין נתחייבו בהם בין לא נתחייבו ואין לברך שום ברכה מהם אם לא נתחייב בה וכבר כתבתי לעיל (ד"ה ולפי סדר) טעם למה מברכין ברכות אלו אחר עשייתן.

Rav Yossi Goldin
OU Israel/Nitzanim
Tishrei/October 2026

11. <u>ספר כלבו סימן א</u>

..אמנם פשט המנהג בכל הארצות האלו לאמרן על הסדר, וכן הנהיגו רב נטרונאי ורב עמרם ושאר הגאונים לסדר את כלם אפילו לא עשה המעשה, שלא על עצמו בלבד הוא מברך אלא על כל העולם מברך את השם שעשה כל הטובות והחסדים האלו תמיד לכל, ואע"פ שמלשון התלמוד משמע שראוי לברכן בשעת מעשה אפילו בעודו על מטתו ואפילו קודם נטילת ידים, הגדולים ז"ל החמירו בזה ונהגו לסדר כלן אחר נטילת ידים שיברכם בטהרה ובנקיות...

12. <u>שולחן ערוך אורח חיים הלכות ברכות השחר ושאר ברכות סימן מו</u>

<u>סעיף ב</u>- עכשיו, מפני שאין הידים נקיות וגם מפני עמי הארצות שאינם יודעים אותם, נהגו לסדרם בבהכ"נ ועונין אמן אחריהם, ויוצאים ידי חובתן.

<u>סעיף ח</u>-כל הברכות האלו אם לא נתחייב באחת מהן, כגון שלא שמע קול תרנגול או שלא הלך או לא לבש או לא חגר, אומר אותה ברכה בלא הזכרת השם. הגה: וי"א דאפילו לא נתחייב בהן מברך אותן, דאין הברכה דוקא על עצמו אלא מברכין שהקב"ה ברא צרכי העולם. וכן המנהג, ואין לשנות. (טור ותוס' והרא"ש פרק הרואה ור"ן פ"ק דפסחים וכל בו).

13. <u>פרי חדש אורח חיים סימן מו</u>

אך מחוורתא דמילתא דלא כתבו ה"ר יונה והרא"ש ז"ל כן אלא דוקא בהני ברכות השחר דאיכא תרתי, דהויא ברכת הודאה, ותו דהני ברכות כולם הוא נהנה מהם והוו כברכת הנהנין, וכולי יומא זמניה הוא..

14. <u>טור אורח חיים הלכות ברכות השחר ושאר ברכות סימן מו</u>

ולפי סדר הגמרא היה ראוי לברך על כל אחת ואחת בשעתה ולפי שאין הידים נקיות תקנו לסדרן בבה"כ וגם מפני שרבים מעמי הארצות שאין יודעים אותן תקנו שיסדרום בבה"כ ויענו אמן אחריהם ויצאו ידי חובתן אבל ודאי חובה הוא על כל יחיד ויחיד לברך אותן

15. <u>ילקוט יוסף אורח חיים מו:ח</u>

יש לברך כל ברכות השחר אפילו באופן שלא נתחייב בהן כלל, כגון שלא שמע קול תרנגול, או שלא לבש מלבושיו, ולא חגר חגורתו, שהברכות הן על מנהגו של עולם. ואף על פי שאין זו דעתו של מרן השלחן ערוך, מכל מקום הואיל ופשט המנהג לברך, ספק ברכות להקל במקום מנהג לא אמרינן. ומה גם שכן דעת רבותינו המקובלים.